

VZÁJOMNÉ VZŤAHY ČECHOV A SLOVÁKOV

Pre urýchlenie procesu výstavby socializmu v našej vlasti je neobyčajne dôležité prehlbovať a správnym smerom rozvíjať spoluprácu Čechov a Slovákov. K tomu môže podstatne prispieť dôkladné vedecké preskúmanie minulosti a prítomnosti našich vzťahov. Preto je jednou z popredných úloh našich vedeckých pracovníkov hlboké a všestranné ozrejenie všetkého, čo v tisícročnej minulosti po stránke politickej, hospodárskej i kultúrnej vplývalo na utváranie obapolných vzťahov našich národov, objasnenie si, ako tieto vzťahy zasahovali do ich dejinných osudov, ako sa javí pomer Čechov a Slovákov v prítomnosti a ako by bolo želateľné rozvíjať ho v budúcnosti.

Všetkými týmito otázkami sa podrobne zaoberala štvordenná konferencia o vzájomných vzťahoch Čechov a Slovákov, ktorú v apríli t. r. usporiadala Slovenská akadémia vied za spolupráce s Československou akadémiou vied.

Výsledky konferencie, na ktorej sa aktívne zúčastnili poprední českí i slovenskí historici, archeológovia, jazykovedci, literárni historici, ekonómovia — možno vcelku hodnotiť kladne. Myslím, že konferencia splnila očakávanie a že jej výsledky môžu prispieť k výchove československého socialistického vlastenectva. Pozitívne hodnotiť možno najmä to, že sa na konferencii podarilo sústrediť a synteticky spracovať mnohé doteraz rozptýlené poznatky, že jej účastníci upozornili aj na mnohé, doteraz neznáme fakty a že diskusia prispela k ozrejeniu viacerých metodických otázok výkladu skúmaných skutočností, najmä pokiaľ ide o marxistickú spoločensko-triednu analýzu našich vzťahov, o výklad dvojstránkovitosti jednotlivých javov a ich súvislostí atď.

Jednako nesmieme zamlčať, že konferencia bola iba prvým, aj keď významným pokusom o syntetické spracovanie ešte značne neúplného materiálu a že otvára súčasne novú etapu pre náročné vedecké prebádanie mnohých problémov, ktoré účastníci konferencie predbežne stačili iba naznačiť.

*

Vedomie spolupatričnosti si po celé veky zachovával český a slovenský ľud napriek tomu, že po zániku Veľkej Moravy musel žiť v oddelených feudálnych štátoch a že v dôsledku rozdielných historických podmienok sa sformovali postupne zo spoločnej etnickej oblasti dve národnosti a napokon dva národy. Konkrétne historické podmienky, v ktorých sa vyvíjala slovenská národnosť, boli však oveľa nepriaznivejšie, a tak je pochopiteľné, že Slováci sa utvárali v novoveký národ oneskorene, značne neskoršie ako Česi. Rovnako je aj pochopiteľné, že vo svojom existenčnom boji hľadali Slováci neraz oporu u svojho vyspelejšieho brata. Aj keď

sa líšili historické podmienky, v ktorých sa vyvíjali Česi a Slováci, boj proti feudálnemu útlaku a potom o národnú slobodu ich politicky zblížoval.

Predovšetkým však treba konštatovať, že po celé stáročia pomáhala česká kultúra a vzdelanosť rozvoju slovenskej kultúry, pričom, pravda, nejednen Slovák sa aj v dávnej minulosti aktívne podieľal na rozvoji českej národnej kultúry. Je to samozrejme medzi národmi, ktoré spájala po dlhé veky najužšia jazyková príbuznosť.

Pri rozvoji slovenskej národnosti, slovenského jazyka a písomníctva zohrala čeština pozitívnu úlohu výrazne už od XIV. storočia. Správne uvádza J. Macek, že bratská spolupráca českého a slovenského ľudu sa v husitskom revolučnom hnutí neopierala len o etnickú a jazykovú príbuznosť, ale aj o revolučný program. Husitské revolučné hnutie pomohlo v protifeudálnom zápase vykorisťovaných máš Uhorska.

Dlhé udomácnenie českého jazyka a písomníctva na Slovensku bolo prejavom výraznej pomoci vyspelejšej českej kultúry slovenskému ľudu. Vývin slovenskej národnosti a slovenského jazyka hol vďaka tejto podpore značne uľahčený. Čeština teda výdatne prispela k sformovaniu slovenskej národnosti a urýchlila aj jazykový vývin slovenského ľudu. Skutočnosť, že slovenský spisovný jazyk mohol potom plniť aj diferencované kultúrne poslanie, bola podmienená tým, že sa vo svojej výstavbe opieral o vyspelý český jazyk.

Niet pochybností, že český národ prispel k tomu, že sa mohli Slováci ustaviť ako osobitný národ a že si sformovali reč, ktorá sa uplatňovala v ďalšom rozvoji slovenskej národnej kultúry. Teda aj pri ustavení spisovnej slovenčiny sa významne podieľal český jazyk. Správne hovorí E. Pauliny, že čeština podporila aj vznik a kodifikovanie spisovnej slovenčiny a že túto úlohu čeština spĺňala až do konca XVIII. stor. Ani mladá slovenská literárna veda sa nerozvíjala bez výrazných českých podnetov. Vedúcimi osobnosťami nášho národného obrodenia práve tak ako českého národného obrodenia boli príslušníci oboch národov.

Tu musíme dôrazne pripomenúť, že kodifikátori spisovnej slovenčiny sa nijako neodcudzovali českej vzdelanosti. Naopak, české literárne diela čítali aj štúrovi ako svoje vlastné plody. Česká kultúra prenikala na Slovensko aj potom a českí spisovatelia a vzdelanci nezištne a s láskou pomáhali pri zveľaďovaní slovenskej kultúry. Ba v rokoch stupňovaného národného, sociálneho a kultúrneho útlaku v druhej polovici XIX. stor. prejavovali slovenskej biede hlbokú a horlivú účasť najlepších synovia českého ľudu.

Koncom minulého storočia československé vzťahy mocnejú a slovenská inteligencia, ktorá nemala už ani vlastných škôl, vzdeláva sa v hojnejšej miere na českých školách. Tieto plodné styky prinášajú svoje ovocie a prejavujú sa čoraz pozitívnejšie v slovenskom písomníctve a umení. Aj v boji o sociálny pokrok na Slovensku veľa prispeli českí ľudia. Triedne uvedomelí českí robotníci sa vynikajúcim spôsobom zaslúžili o rozvoj slovenského robotníckeho hnutia. Možno povedať, že čím viacej prekážali vládnúce sily zahŕňajúceho Rakúsko-Uhorska bratským vzťahom oboch našich národov, tým viac silnelo vedomie československej spolupatričnosti.

Súčasne nesmieme však strácať zo zreteľa, že československé vzťahy mali svoj triedny obsah. Po nástupe imperializmu česká veľkoburžoázia vyvíja úsilie prenikať kapitálove aj na Slovensko. Toto úsilie ideologicky podopierala teória jednotného československého národa, rozvíjaná tak českou buržoáziou, ako aj slovenskou liberálnou buržoáziou, ktorá hľadala oporu v českom kapitáli proti silnejšej maďarskej konkurencii.

Vznik Československej republiky roku 1918 bol prirodzeným a zákonným dôsledkom odvekej vzájomnosti dvoch príbuzných národov a dôsledkom stáročného boja českého a slovenského ľudu za národné oslobodenie. Vývoj oboch našich národov smeroval k utvoreniu spoločného štátu a rozklad Rakúsko-Uhorska a heslá Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie o práve národov na samourčenie i víťazstvo ruského proletariátu tento proces urýchlili. Aj keď však bol vznik ČSR výsledkom národnej a demokratickej revolúcie, v ktorej hybnou silou boli ľudové masy, jednako len zhodou nepriaznivých okolností moc v novom štáte strhla na seba buržoázia. Napriek tomu zachránila ČSR slovenský ľud pred národnou záhubou a umožňovala jeho politický i kultúrny vzostup. V tejto súvislosti možno súhlasiť, že idea čechoslovakizmu zohrala pri vzniku ČSR pozitívnu úlohu.

Nemožno popierať, že vytvorenie ČSR poskytovalo široké možnosti postupného vybudovania slovenského školstva všetkých stupňov a pripravilo reálne podmienky pre netušený rozvoj slovenskej inteligencie a slovenskej národnej kultúry. V tomto smere veľa vykonali na Slovensku českí učitelia, odborníci a vedeckí pracovníci. Slovenský ľud je zaviazaný obetavej práci týchto českých ľudí, ktorí sa zaslúžili o rozvoj slovenského školstva a vedy. Príčinením českej inteligencie slovenská národná kultúra zmocnela a začala sa sľubne rozvíjať. Tvorivé a podnetné styky českých a slovenských umelcov a spisovateľov sa po vzniku ČSR prehĺbili a ony tvoria jednu zo svetlých stránok našich vzájomných vzťahov v období predmnichovskej republiky, aj keď mnohé rozpory, ktoré sa začali prejavovať v kapitalistickej štruktúre republiky od jej samého vzniku, neraz rušivo vplývali aj na vzťahy našej inteligencie.

Vytvorenie ČSR umožnilo však českej veľkoburžoázii bezohľadne využiť — tak ako to diktujú objektívne ekonomické zákony kapitalizmu — hospodársku nevyvinutosť Slovenska pre svoj triedny záujem. Česká buržoázia, ktorá rozpadom Rakúsko-Uhorska stratila rakúsky trh, snažila sa urobiť zo Slovenska agrárny prívesok priemyselne nepomerne vyspelejších českých krajín a na Slovensku odbúrať čo aj slabo rozvinutý priemysel. Aby sa toto úsilie o hospodárske ovládnutie Slovenska uľahčilo, česká buržoázia i časť slovenskej buržoázie zosilnila propagandu spomenutej už teórie jednotného československého národa. Nepomerne vyspelejšia česká buržoázia, ktorá si podriadila štátny aparát, využívala v novom štáte všetky možnosti profitovania zo spojenia so Slovenskom ako slabším partnerom. Zákony kapitalistickej konkurencie určovali teraz vzťahy českej a časti slovenskej buržoázie. Rozdiel medzi hospodárskou úrovňou v Čechách a na Slovensku sa postupne prehĺbil. Hospodárska kríza sa riešila prevažne na účet slovenského priemyslu a slovenského ľudu.

Konkurenčný boj medzi českou buržoáziou a časťou slovenskej buržoázie sa odzrkadľoval aj v oblasti ideologickej a začal prekážať aj rozvoju bratských vzťahov medzi našimi národmi. Také boli dôsledky toho, že sa českej buržoázii spolu s centralistickou slovenskou buržoáziou podarilo odraziť nápor revolučných síl krátko po vzniku republiky. Od tých čias viedli triedne a vykorisťovateľské záujmy českej buržoázie sústavne k rozoštvávaniu našich národov.

Ako vidíme, československý problém v rokoch 1918—1938 spočíval na nerovnomernom kapitalistickom vývine Čiech a Slovenska, ktorý využila česká veľkoburžoázia i nacionalistická ľudácka buržoázia. Oficiálna koncepcia československého národa slúžila českej vládnucej triede za ideologický kepienok, aby mohla urobiť zo Slovenska objekt svojich vykorisťovateľských záujmov. Téza o československom národe poslúžila však aj slovenskej nacionalistickej buržoázii, vedenej Hlinkovou

stranou, ktorá si pod rúškom hlásania obrany slovenských národných práv a slovenskej autonómie vyhradzovala monopol na vykorisťovanie slovenského pracujúceho ľudu. Hlinkova strana našla nemalý ohlas nielen u slovenského meštiactva, ale aj u zúfalých, hospodársky ubíjaných más slovenského roľníctva. Súčasne sa snažila hatiť rozvoj revolučného hnutia na Slovensku. Využívaním nacionálneho a náboženského cítienia slovenského ľudu získavala Hlinkova strana postupne naozaj masovú základňu.

Jednako v ťažkých rokoch hospodárskej krízy sa česká i separatistická slovenská buržoázia, ba aj buržoázia národnostných menšín vedela dorozumievať proti záujmom revolučného proletariátu. Spoločný záujem na potlačení revolučného hnutia väčšmi zavážil v týchto časoch ako konkurenčný boj buržoázií. Zvlášť vypukle sa to ukázalo počas mníchovských udalostí, keď česká i slovenská buržoázia zradila pre vlastné, reakčné triedne záujmy národný záujem Čechov i Slovákov.

Medzitým slovenská robotnícka trieda pod vedením KSČ nikdy neprestala rozvíjať zápas za zrovnoprávnenie Slovenska, pričom tento boj neodtrhávala od boja proti kapitalizmu, proti českej i slovenskej buržoázii. Slovenská robotnícka trieda demaskujúc triedne záujmy ľudákov prebojovávala správnu cestu pre bratské spolunažívanie českého i slovenského pracujúceho ľudu. Po celú dobu predmníchovskej republiky česká i slovenská robotnícka trieda postupovala solidárne vo svojom hospodárskom i politickom zápase. Komunisti museli bojovať proti útlaku českej buržoázie i proti reakčnej separatistickej politike Hlinkovej strany, ktorá zvädzala ľudové masy do boja proti celému českému národu. Tu treba pripomenúť, že najrozhorčenejšiu obžalobu politiky českej buržoázie na Slovensku vyslovili práve českí komunisti. Za výdatnej pomoci českých súdruhov organizuje sa na Slovensku Komunistická strana.

Vcelku možno vo vzťahoch Čechov a Slovákov v podmienkach prvej republiky kladne hodnotiť predovšetkým boj robotníckej triedy proti vykorisťovaniu a triednemu útlaku. Pozitívne treba ďalej hodnotiť v našich vzťahoch všetko to, čo prispelo ku kultúrnemu rozvoju oboch národov.

Opäť je to robotnícka trieda, ktorá sa v rokoch okupácie a tzv. slovenského štátu dáva do boja za obnovenie republiky na nových, demokratických základoch, za úplné uznanie svojbytnosti slovenského národa v novej republike a za opravdivé bratstvo medzi obidvoma národmi.

Ako je známe, v Slovenskom národnom povstaní vyvrcholil boj slovenského ľudu za obnovenie ČSR. Tu slovenský ľud spontánne povstal do boja za oslobodenie spoločnej vlasti, tu náš ľud dokázal skutkom, že pokladá republiku za svoju prirodzenú štátnu formu, no prejavil aj vôľu o dosiahnutie plných národných práv v oslobodenej vlasti.

Nemožno poprieť, že slovenský ľud dosiahol národnú slobodu a plné možnosti rozkvetu národného života pod vedením komunistickej strany. Komunistická strana odstránila kapitalistické vykorisťovanie a likvidovala národnostný útlak. Potvrdilo sa, že hospodársky vzostup Slovenska a jeho všestranný rozvoj je možný iba v ČSR, v ktorej vládne robotnícka trieda.

Po oslobodení roku 1945 v súvisе s prerastaním národnej a demokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú vytvorili sa podmienky pre pôsobenie ekonomických zákonov socializmu, ktoré sa stali postupne prevládajúcimi zákonmi nášho hospodárstva. V podmienkach výstavby socializmu v spoločnom úsilí s českou robotníckou triedou slovenské hospodárstvo pozoruhodne prekonáva svoju zaostalosť.

Jednako sa dielo ekonomického vyrovnávania Slovenska s českými krajinami

ešte neskončilo. Urýchlený rozvoj hlavných odvetví hospodárstva na Slovensku s prizeraním na požiadavky zákona plánovitého proporcionálneho rozvoja národného hospodárstva a na existujúce ekonomické a prírodné osobitosti jednotlivých oblastí štátu — ako to rozviedol P. Turčan — je objektívne nevyhnutnou požiadavkou stupňovania produktivity spoločenskej práce v meradle československého hospodárstva. To je cesta vedúca k dokonalému prehĺbeniu bratských vzťahov hospodársky i kultúrne rovnako prosperujúcich národov na osoh veci socializmu.

Za uplynulých 11 rokov existencie nášho ľudovodemokratického štátu prešlo Slovensko veľký kus cesty aj v oblasti kultúry, vedy a umenia. Hospodársky pokrok vytvoril predpoklady pre nikdy predtým nebývalý rozkvet slovenskej kultúry — socialistickej svojím obsahom a národnej svojou formou. Slovenská kultúra, nadväzujúc na svoje pokrokové tradície, veľa čerpá aj z výsledkov českej kultúry, práve tak ako česká kultúra a umenie prijímajú čoraz viacej mnohé podnety z produkcie slovenskej.

Aj na poli vedy sa upevňuje a rozvíja úzka spolupráca českých a slovenských vedeckých pracovníkov a výskumníkov v duchu socialistickeho československého vlastenectva. Mnohým odvetviám našej vedy až doteraz poskytla vyspelá česká veda účinnú pomoc. Na slovenských vysokých školách celé desiatky českých profesorov obetavo odovzdávali svoje znalosti a skúsenosti slovenskej mládeži. V niektorých oblastiach má už aj mladá slovenská veda ne jeden pozoruhodný výsledok.

Ak máme napokon ešte celkom v krátkosti spomenúť, ako sa rozvíja spolupráca českej a slovenskej vedy a umenia v prítomnosti, možno povedať, že najmä v posledných rokoch sa organizujú v širokom meradle stretnutia našich odborníkov, spoločne sa riešia kľúčové vedecko-technické otázky a poriadajú sa konferencie o najzávažnejších aktuálnych otázkach, spoločne sa plánujú vedecko-výskumné úlohy nielen v jednotlivých ústavoch našich Akadémií, ale aj na katedrách vysokých škôl, vo výskumných oddeleniach pri vládnych rezortoch atď. Najmä pracoviská ČSAV a SAV rozvíjajú čo najužšiu spoluprácu a spoločne riešia mnohé problémy.

Úzka spolupráca sa rozvíja aj v oblasti umenia. Naliehavé otázky z oblasti literatúry a výtvarného umenia sa riešia na spoločných aktívoch a konferenciách, slovenskí umelci oboznamujú českú verejnosť s našou tvorbou, české umelecké súbory hostujú často u nás na Slovensku. Českí a slovenskí výtvarníci riešia vedno nielen teoretické problémy socialistickeho realizmu, ale spoločne inštalujú najznámejšie výstavy alebo si vymieňajú výstavy. Možno povedať, že práve tieto konkrétne kultúrno-vedecké styky spĺňajú veľmi dôležitú úlohu v rozvíjaní československej vzájomnosti.

Nositeľmi novej národnostnej politiky, nového pomeru Čechov a Slovákov sú dnes české a slovenské ľudové masy, predovšetkým naša robotnícka trieda vedená komunistickou stranou. V spoločnej práci na výstavbe socializmu a v boji za mier sa utvrdzuje bratská jednota Čechov a Slovákov a prehĺbuje československé socialisticke vlastenectvo.

Igor Hrušovský